

Tjaša Konovšek

FORMIRANJE LIBERALNE DEMOKRACIJE SLOVENIJE IN NJENE POLITIKE (1992–1996)

Pisati zgodovino ene izmed osrednjih političnih strank v Sloveniji v devetdesetih letih je zaradi pomanjkanja zgodovinopisnih del in specifične virov svojevrsten izziv. Vprašani časovne distance in zgodovinarjeve objektivnosti se zdita pri času, odmaknjenem od današnjega trenutka manj kot trideset let, mnogo aktualnejši kot pri obravnavi bolj odmaknjenih zgodovinskih obdobj.⁹¹⁵ Kljub temu je za razumevanje dialoga med sedanjostjo in preteklostjo nujno obravnavati tudi zgodovino našega časa.⁹¹⁶ Liberalna demokracija Slovenije (LDS) je kot dominantna politična stranka v letih med 1992 in 1996 doživela svoj vrh. V mozaik zgodovinopisja je nujno dodati kamenček, ki bo obravnaval njen razvoj. Zaradi začetne faze, v kateri se zgodovinopisje pri tej temi trenutno nahaja, za raziskovalca drži, da mu, »če ima ambicijo vsaj približno celostno orisati neko

---

915 Gašparič, Pisati politično zgodovino, str. 29–30. Nekaj zgodovinopisne literature seveda obstaja. Ključno je delo Gašparič, *Državni zbor*.

916 Wirsching, *Der Preis der Freiheit*, str. 12–14. Tudi Petrovec, *Zakaj ne smemo pozabiti Bavčarja*; Koselleck, *The Practice of Conceptual History*, str. 131–134.

politično dobo, masa gradiva v začetnih fazah narekuje deskriptivni pristop.«⁹¹⁷

Preučevanje političnih procesov med letoma 1992 in 1996 zahteva takšen pristop in hkrati kliče po poglobljenem razmisleku. Kako razumeti politične stranke in politike (ter volivce)? Politična stranka je v zgodnjih devetdesetih letih v Sloveniji sistemska novost, nastala iz obstoječe Zveze komunistov, njenih organizacij in družbenih gibanj, ki so v času tranzicije iz socializma v demokratični sistem prevzele ključno vlogo vzpostavljalcev pluralne in demokratične politične ureditve po mirni, legalni poti. Stranke so edine, ki lahko na takšen način razveljavijo stari pravni red, sprejmejo novo ustavo, izpeljejo volitve in zapolnijo položaje v vzpostavljenih demokratičnih institucijah.⁹¹⁸

Slovenski politični prostor je v devetdesetih letih zaznamovala stalna prisotnost liberalne demokracije. Od pomladi 1992, ko je dr. Janez Drnovšek prevzel vodenje Liberalno demokratske stranke, si je ta v času do volitev decembra 1992 zastavila obširno gospodarsko in zunanjo politiko, ki jo je po volitvah, iz katerih je izšla kot jasna zmagovalka, nadaljevala. Sestavljanje koalicije, ki je sledilo, je v polni luči pokazalo specifičen slog Drnovškove in s tem strankarske politike. Velika koalicija, ki mu jo je uspelo sestaviti januarja 1993, je poleg njegove zajemala še tri pretežno nasprotujoče si stranke. Kljub oviram, ki jim je botrovala različnost strank, številnim nesporazumom in v drugi polovici mandata tudi odhodom strank iz koalicije je ta vzdržala do volitev leta 1996.

V luči politične strategije se nam združitevni kongres na Bledu 12. marca 1994 kaže kot še ena faza Drnovškovega povezovanja političnega prostora. Na njem ustanovljena Liberalna demokracija Slovenije je nastala z združitvijo Liberalno demokratske stranke s še tremi drugimi strankami. Te so imele razmeroma veliko politično moč, razen Drnovškove LDS pa niso bile članice koalicije. S kombinacijo strategije pri sestavljanju koalicije in z združitvijo v novo LDS je Drnovšek ustvaril široko politično zaledje za svoje pragmatično delovanje, ki je, tudi po besedah njegovih tedanjih sodelavcev, presegalo strankarske meje.⁹¹⁹

OD DRUGEGA KONGRESA LIBERALNO DEMOKRATSKE STRANKE DO DECEMBRSKIH VOLITEV 1992

V soboto, 21. marca 1992, je imela Liberalno demokratska stranka v Cankarjevem domu svoj drugi kongres. Vodstvo stranke je od Jožefa Školča prevzel dr. Janez Drnovšek. Po zaključenem službovanju v jugoslovanskem predsedstvu je Drnovšek za stranko pomenil velik potencial kot politični taktik,

917 Gašparič, Pisati politično zgodovino, str. 33; Koselleck, *The Practice of Conceptual History*, str. 56–60. 918 Linz, *Transitions to Democracy*, str. 143–164.

919 Šetinc Pašek, *Pozabljena umetnost vladanja*.

predvsem pa kot osebnost, priljubljena med ljudmi. Časnik *Delo* je kongres stranke označil »kot mejnik ‚konca enoumja‘. Stranka, ki ne išče ne rdečih ne črnih vragov«,⁹²⁰ je pod vodstvom novega predsednika stranke strnila svoje vrste. Drnovšek, ki je bil na ta položaj potrjen z 226 glasovi od 227, je na kongresu dejal, »da se LDS ne bo vključevala v vse večjo ideološko razcepljenost in polarizacijo slovenskega političnega prostora. /.../ Ključnega pomena bo, da se bo v nadaljnjem štiriletnem obdobju vzpostavila stabilna vlada, stabilna politična koalicija kot predpogoj za vodenje dosledne ekonomske in druge politike.«⁹²¹ Kongres je stranka izkoristila za izražanje svoje nove podobe. Od tedanje uveljavljene prakse se je na primer oddaljila s tem, da je namesto Zdravljice ob začetku kongresa zazvenela Vivaldijeva Pomlad.⁹²²

Drnovšek je s tem napovedal eno izmed ključnih značilnosti svoje in strankine politike v prihajajočem obdobju, ki je zaznamovala ne le naslednja leta, temveč celo slovensko politiko do vstopa Slovenije v Evropsko unijo in zvezo NATO: sestavljanje široke koalicije in s tem iskanje širokega konsenza. Izredno široka podpora, ki so jo Drnovšku izkazali na kongresu stranke, se je v prihodnjih letih izrazila tudi na državnozborskih volitvah. Značilnost, ki je v začetku devetdesetih let pomenila soglasje okrog ideje liberalizma, je sredi desetletja dobila nekoliko negativen prizvok. Stalna in trdna prisotnost LDS z Drnovškom na čelu je v medijih sprožala komentarje o ‚mladih komsomolcih‘ ali ‚Drnovškovem dvoru‘, ki so vladanje njegove stranke primerjali s statičnim političnim položajem iz časa socializma.⁹²³ Čeprav sta se situaciji tedanjim komentatorjem morda zdeli v določenih pogledih podobni, sta si bili dejansko še kako različni. Vsakokratni volilni rezultati, na podlagi katerih so stranke tekmovala za glasove volivcev, so odražali dejansko podporo Drnovšku in njegovi politiki.

Slovesnosti in pogostitve, ki je sledila, se je med drugimi udeležil tudi Lojze Peterle. Mesec dni za tem (22. aprila 1992) je bila Peterletu na skupni seji vseh zborov skupščine uspešno izglasovana nezaupnica, položaj mandatarja pa je pripadel Drnovšku. Na seji, na kateri so poslanci obravnavali izvolitev Drnovška na položaj predsednika vlade, je Školč njegovo kandidaturo podprl z opisom Drnovška kot kozmopolitskega, v ZDA in Zahodni Evropi izobraženega strokovnjaka in priznanega zagovornika tržne ekonomije in liberalne demokracije, ki se je na položaju predsednika predsedstva v času razpadanja Jugoslavije zavzemal za njeno demokratizacijo in vključevanje v evropski prostor ter hkrati pripomogel k uveljavljanju demokracije v Sloveniji. Drnovšek se je s svojim

920 Vasle, Drugi kongres LDS, str. 1.

921 Prav tam.

922 Šetinc Pašek, *Pozabljena umetnost vladanja*. O kontinuiteti med Zvezo socialistične mladine Slovenije in LDS gl. Zajc, Marko, ZSMS iz družbenopolitične organizacije, str. 187–204.

923 Žerdin, Kongres kongresov, str. 18.

obvladovanjem tujih jezikov javnosti kazal kot izobražen, svetovljanski in zaželen kandidat za prevzem vodenja vlade. Njegov vladni program je temeljil na urejanju najbolj kritičnega vprašanja danega trenutka. Predvidel je ureditev gospodarskih razmer tako, da se je izrekel za doseganje urejenega koncepta lastninske preobrazbe, prestrukturiranje bančnega in finančnega sektorja, učinkovitega prehoda v tržni sistem ter stabilizacijo inflacije. V skupščini je ob Drnovškovi kandidaturi sledila obširna, več ur trajajoča razprava. Nekaj pred deveto uro zvečer je bil izid glasovanja znan. Od 208 oddanih glasovnic je kandidata podprlo 126 poslancev.⁹²⁴

Potrjevanje vlade sredi maja ni minilo brez zapletov. Še dan pred potrditvijo nove vlade, 13. maja 1992, je bojkot v skupščini preprečil glasovanje. Poslanci Demosa, ki so sicer na dveh tiskovnih konferencah nekaj dni prej napovedali svoj bojkot, so se sklicevali na ustavno in proceduralno nedorečenost postopka. Skupščino, ki je bila takrat še sestavljena iz treh zborov (družbenopolitični zbor, zbor združenega dela in zbor občin), je vodil dr. France Bučar. Čas trajanja seje je Bučar namenoma podaljševal, saj je želel »eventualno ustvariti ozračje potrebnega zaupanja, če je mogoče to stanje premostiti«. ⁹²⁵ Po šestih preverjanjih sklepčnosti je bil prisiljen zaključiti neuspešno sejo. ⁹²⁶ Odsotni poslanci so bili deležni ostrih kritik, da s svojim manevrom preprečujejo novo postavljanje vlade, kar lahko vodi do zaostrovanja politične krize in dolgotrajne blokade dela države v času, ko je v Sloveniji potekala konsolidacija političnega prostora, ki je bil ključen za utrjevanje mednarodnega položaja. ⁹²⁷ Poslanci, ki so bojkotirali sejo, so s svojo odsotnostjo želeli izraziti tudi svoje nestrinjanje z izglasovanjem konstruktivne nezaupnice Peterletu. Bojkot potrjevanja novega predsednika vlade Peterleta seveda v nobenem primeru ne bi vrnil na čelo vlade, vendar »vneto iskanje izključno racionalnih razlag za stanje duha v parlamentu /.../ ne more biti metodološko smiselno početje«. ⁹²⁸ V tem primeru je na ravnanje Demosovih poslancev vplival tudi strah, da bi se politika države preveč približala socialistični preteklosti, saj so želeli čim bolj poudariti prelom z njo. Drnovškovo kandidaturo so poslanci po večurnih zapletih naposled potrdili naslednji dan, 14. maja 1992. ⁹²⁹ Nastala je kratkotrajna vlada, ki je v mesecih do decembrskih volitev istega leta izvajala obsežno zastavljen program gospodarske sanacije. ⁹³⁰

Kljub trenjem v skupščini in notranjepoličnim zapletom je javnost pozdravila novo Drnovškovo vodstvo stranke in vlade. Leta 1990 sta stranka in njen novi predsednik uživala visoko podporo javnosti: 87,5 odstotka vprašanih je

924 Skupna seja vseh zborov SRS, 33. seja, 22. 4. 1992; Lorenčič, *Prelom s starim*, str. 110–122.

925 Skupna seja vseh zborov SRS, 34. seja, 13. 5. 1992.

926 Taškar, *Bojkot v parlamentu*, str. 1.

927 Prav tam. Tudi Pečauer, *Bojkot*, str. 1; Villa, *Nova država*, str. 223–237.

928 Gašparič, *Državni zbor 1992–2012*, str. 13.

929 *Slovenski almanah '93*, str. 12, 13.

930 Skupna seja vseh zborov SRS, 34. seja, 14. 5. 1992.

Drnovškovo delo ocenilo kot pozitivno, LDS pa je bila na lestvici strank, ki bi jih ljudje volili na volitvah, na drugem mestu (zaostajala je za Stranko demokratične preнове).⁹³¹ ‚Dinamična kapljica‘, osrednji simbol stranke od marca 1992, je obetala spremembe, ki so jim ljudje pritrjevali. Visoka podpora stranki in njenemu predsedniku se je odločilno izrazila na državnozborskih volitvah 6. decembra 1992, ki niso pomenile le preverjanja političnega razpoloženja med slovenskimi volivci, temveč so bile tudi prve volitve, ki so potekale po novi zakonodaji, sprejeti decembra 1991 (volivci so volili poslance v dvodomen parlament, neposredno v državni zbor in posredno v državni svet).⁹³² LDS je zmagala s precejšnjo prednostjo 23 odstotkov glasov. Na drugem mestu so pristali Peterletovi Slovenski krščanski demokrati (SKD) s 15 odstotki glasov, na tretjem s 14 odstotki Združena lista (ZL).⁹³³

Na volitvah je nastopilo veliko število strank, ki pa so imele med sabo precej podobne programe. Nejasen politični prostor je bil zaznamovan z neprofiliranostjo strank, njihova navidezna sorodnost pa v stvarnosti ni pomenila vzajemnega koalicijskega potenciala.⁹³⁴ Dve leti in pol po začetku sprejemanja zakonodaje, ki je omogočila ustanavljanje in delovanje političnih strank, ter le nekaj mesecev po razpadu koalicije Demosa, ki je dve leti obvladovala politično delovanje države, je bil slovenski politični prostor še vedno v fazi aktivnega strukturiranja.⁹³⁵ Morda je zaradi tega toliko bolj razumljivo, da so se ljudje pri spremljanju političnega dogajanja orientirali glede na posameznike – voditelje strank ali druge vidne politike. Personalizacija politike je – v Sloveniji in drugod – postala ena izmed konstant političnega razvoja.⁹³⁶ Janez Drnovšek je s svojo osebnostjo zagotovo predstavljal eno izmed takšnih osebnosti slovenske politične tranzicije.

SESTAVLJANJE ‚VELIKE KOALICIJE‘

Od volitev 6. decembra 1992 je Drnovšek sestavljal vlado do 25. januarja 1993. Odločna zmaga LDS je postopoma začela dvigovati meglo nad političnim prostorom, ki je bil še v intenzivni fazi oblikovanja.⁹³⁷ Glasovanje proti svoji preteklosti se je postopoma prevešalo v glasovanje o svoji prihodnosti, kot se je glasilo eno izmed gesel volilne kampanje zmagovalne stranke.⁹³⁸ Kljub

931 Toš, ur., *Vrednote v prehodu*, 2, str. 23–24.

932 *Slovenski almanah '94*, str. 9.

933 *Volitve v državni zbor 1992*.

934 Gašparič, *Državni zbor*, str. 55–56. Glede določanja strankine opredelitve gl. Mair in Muddle, *The Party Family*, str. 223–224.

935 Čepič, *Dopolnila k slovenski ustavi*, str. 1202–1205; Čepič, *Razpad Demosa*, str. 1364–1367.

936 Gašparič, *Pisati politično zgodovino*, str. 34.

937 Jež, *Megla se dviga*, str. 1; Fink-Hafner, *Politične stranke*, str. 235–264.

938 SI AS 2111, t. e. 53, p. e. II/10/1, *Liberalna demokracija Slovenije. Volitve v državni zbor 1992*.

optimističnim komentarjem in zadovoljstvu članov LDS zaradi volilnih rezultatov pa se je na političnem obzorju že kazala nova nevihta: sestavljanje koalicije. Drnovšek je kot kandidat za predsednika vlade v državnem zboru nastopil 12. januarja 1993. Pred glasovanjem so mu podporo napovedale vse stranke razen Slovenske ljudske stranke (ki se je pod vodstvom Marjana Podobnika odločila poskusiti sestaviti svojo koalicijo).⁹³⁹ Postavljanje nove vlade pod svojim vodstvom je Drnovšek utemeljeval z volilnimi rezultati:

»LDS je volivcem vnaprej ponudila svoj program, napovedala mojo kandidaturo kot mandatarja nove Vlade, če bodo volivci sprejeli ta predlog. Volivci so ga sprejeli s prepričljivo relativno večino in tako moram, tako jaz kot poslanci naše stranke, svojo napoved in obljubo odgovorno spoštovati. Zapletenost politične situacije in tudi razmerja sil v parlamentu nas od tega ne morejo odvrniti.«⁹⁴⁰

Na seji so poslanci potrdili njegovo kandidaturo. To pa je bil le eden izmed mnogih, celo manj zapletenih dogodkov v celotnem procesu sestavljanja koalicije, ki je sledil. Drnovškovo težavno in dolgotrajno prizadevanje, da bi sestavil večinsko koalicijo, je intenzivno teklo že od decembrskih volitev. Na tiskovni konferenci 16. decembra 1992 je načrtoval dva okvira pogajanj. Prvi je bil krog strank, ki jih je povabil h koalicijskim pogovorom: poleg LDS so bile to še SKD, ZL, Socialdemokratska stranka Slovenije (SDSS), Demokrati in Zeleni Slovenije. Znotraj tega okvira je imel možnost sestaviti veliko koalicijo (z ZL in SKD), levsredinsko koalicijo (z ZL, brez SKD) in desnoredinsko koalicijo (brez ZL, s SKD). Drugi okvir je bil Drnovškov način sestavljanja koalicije. Po ključu »izključevanja izključujočih« je nameraval iz pogajanj izločiti vse stranke, ki bi izrazile nepripravljenost sodelovanja z ostalimi izbranimi strankami v bodoči koaliciji. Vsem strankam je določil 18. december kot rok, do katerega naj se izrečejo o svoji (ne)pripravljenosti sodelovanja v koaliciji.⁹⁴¹ Glede na realno politično stanje v mesecih pred volitvami je bila t. i. 'velika koalicija' najbolj zaželena povolilna kombinacija, saj bi takšno politično zavezništvo najučinkoviteje zmanjševalo možnost blokade odločanja v parlamentu.⁹⁴²

Pogovori o načelnem sodelovanju med ZL in SKD so se začeli 10. decembra 1992, ko so se sestali dr. Ciril Ribičič in dr. Rado Bohinc (kot predstavnika ZL) ter Lojze Peterle in Edvard Stanič (predstavnika SKD), čeprav je Stanič naslednji dan medijem zatrjeval, da njihovega sodelovanja z ZL zaradi »zgodovinskih okoliščin, ki morda še niso povsem presežene, ni realno pričakovati.«⁹⁴³ Tudi Peterle je že dva dni po izvedenih volitvah načelno pritrjeval možnosti vstopa v koalicijo z

939 Jakopec in Vasle, Pred glasovanjem, str. 2.

940 DZ RS, 2. redna seja, 12. 1. 1993.

941 Grah, Vse Drnovškove vlade, str. 14–15.

942 Taškar, Premier pred veliko koalicijo, str. 1.

943 Grah, Dosje 49 dni, str. 14.

zmagovalno LDS,⁹⁴⁴ odločno pa je odklanjal kakršno koli sodelovanje z ZL (ali s totalitarnimi strankami, kot se je izrazil sam).⁹⁴⁵ Drugo- in tretje umeščena stranka sta bili povsem oddaljeni druga od druge. Prva je posebljala novo družbeno vlogo vere in Cerkve, medtem ko je bila druga okostje Zveze komunistov.⁹⁴⁶ Obe strani pa sta bili pripravljene sodelovati z LDS, če že ne neposredno druga z drugo. Politični komentatorji so tako špekulirali o raznovrstnih mogočih rešitvah, h katerim bi se Drnovšku uspelo zateči, in preigravali mogoče kombinacije strank v bodoči koaliciji.⁹⁴⁷

Pogajanja so bila izredno dinamična. Potekala so skoraj do zadnje minute. Javnost je le s težavo spremljala pogajanja LDS z obema strankama, saj so se vodilni možje strank takoj po volitvah »skoraj hermetično zaprli za vrata svojih pisarn«. ⁹⁴⁸ Drnovškova taktika sestavljanja koalicije je med opazujočimi in med vpletenimi strankami ustvarjala zmedo, saj je ministrske ponudbe hitro zamenjeval, hkrati pa je v toku pogajanj en ministrski položaj istočasno ponudil več strankam. V celotnem procesu sestavljanja koalicije so se voditelji strank, ki so bile v procesu pogajanja, sestali zgolj enkrat, 22. decembra 1992, kjer so se dogovorili, da bo bodoči predsednik državnega zbora iz vrst LDS, podpredsednika pa iz SKD in ZL.⁹⁴⁹ Dogovor je nakazoval obliko nastajajoče koalicije.

Sredi januarja so pogajanja začela prinašati konkretnije rezultate. Dober mesec dni po volitvah, ko je državni zbor že potrdil Drnovškovo kandidaturo za predsednika vlade, je SKD (tudi po prigovarjanju Evropske krščanske internacionale) le izrazila načelno pripravljenost sodelovanja v koaliciji z ZL.⁹⁵⁰ Peterletova SKD je na zasedanju sveta stranke 18. januarja 1993 potrdila dogovor z LDS, s čimer je zasedla položaj druge najpomembnejše stranke v nastajajoči koaliciji. ZL je dogovor sprejela dva dni za tem, 20. januarja 1993.⁹⁵¹ »Koaliicijska rašomoniada« se je končala z javno objavo Sporazuma o skupnem delovanju LDS in stranke Slovenskih krščanskih demokratov v vladi mandatarja dr. Janeza Drnovška⁹⁵² ter Sporazuma med Združeno listo in dr. Janezom Drnovškom, predsednikom vlade in predsednikom LDS o pogojih vstopa ministrov Združene liste v vlado dr. Janeza Drnovška, o obveznostih predsednika vlade do strank in poslanske skupine Združene liste in o pogojih poslanske podpore

944 Vasle, Analiza medstrankarskih razmerij, str. 2.

945 Grah, Povolilne koalicije, str. 18.

946 Gašparič, *Državni zbor*, str. 57.

947 Grah, Mandatarski voz, str. 8–9.

948 Jakopec, Pred koaliicijskimi vrati, str. 2.

949 Grah, Dosje 49 dni, str. 16.

950 Vasle, Navsezadnje le velika koalicija?, str. 2.

951 Grah, Dosje 49 dni, str. 20.

952 *Delo*, 35, št. 15, 20. 1. 1993, str. 2, Sporazumom o skupnem delovanju LDS in stranke Slovenskih krščanskih demokratov v vladi mandatarja dr. Janeza Drnovška.

skupine Združene liste v vladi dr. Janeza Drnovška.⁹⁵³ Sporazuma sta imela močno simbolično funkcijo, usmerila sta vsebinsko delovanje prihodnje vlade in ustvarila možnost za sodelovanje, kjer bi se morebitni konflikti razreševali konstruktivno.⁹⁵⁴

Trgovanje Drnovška s potencialnimi koalicijskimi partnerji je v javnosti sprožalo različne odzive, od nejevere, ogorčenja in jeze do občudovanja. V času enostrankarskega sistema so bili pogajanje in spori znotraj oblastne strukture delno umaknjeni od oči javnosti. Volitve, na katerih je zmagal Demos, prav tako niso prinesle obsežnega političnega koalicijskega pogajanja. V tem pogledu so bile volitve leta 1992 prelomne. Liberalna demokracija je kot politična ureditev s kapitalizmom stična ravno v točki trgovanja, pogajanja za politično moč in s politično močjo, ki se začne v fazi volitev s tekmo za glasove, nadaljuje v fazi sestavljanja koalicije in dozori v času delovanja članov političnih strank v vladi.⁹⁵⁵ Drnovškovo intenzivno pogajanje je tako bilo za opazovalce intriganten in dinamičen proces, za vzpostavljanje liberalnodemokratske politične ureditve pa njen ključni del, ki s tekmovalnostjo legitimira in sooblikuje politični prostor.⁹⁵⁶

Drnovšku je tako kljub skeptičnemu ozračju do konca januarja 1993 uspelo sestaviti koalicijo z obema strankama tako, da se je z vsako pogajal ločeno in sklenil ločen dogovor: LDS je s SDSS, ki se je koaliciji pridružila kot četrta stranka, in SKD podpisala koalicijsko pogodbo, medtem ko je z ZL podpisala separaten sporazum.⁹⁵⁷ Drnovšek je predsedniku državnega zbora Hermanu Rigelniku poslal predlog ministrov 20. januarja 1993 ob pol deveti uri zvečer, medtem ko se je še istega dne pozno popoldne pogajal o sporazumu z ZL. Do zadnjega dne pa so bile neuskklajene tudi zahteve med LDS in četrto koalicijsko stranko, SDSS. V tem primeru je Drnovšek popustil in privolil v zahtevo SDSS, ki je želela na položaju obrambnega ministra Janeza Janšo (kot alternativo je Drnovšek imel v mislih Jelka Kacina). Podporo Janši je – tik pred potrjevanjem ministrov v parlamentu – izrekel tudi Lojze Peterle in se odločil preklicati vse dogovore z LDS, če Janša ne bo postal obrambni minister.⁹⁵⁸

Ob izvolitvi za predsednika vlade je Drnovšek predstavil svoj vladni program, ki je temeljil na iskanju rešitev na gospodarskem področju, utrjevanju slovenskega

953 Delo, 35, št. 16, 21. 1. 1993, str. 2, Sporazum med Združeno listo in dr. Janezom Drnovškom, predsednikom vlade in predsednikom LDS o pogojih vstopa ministrov Združene liste v vlado dr. Janeza Drnovška, o obveznostih predsednika vlade do strank in poslanske skupine Združene liste in o pogojih poslanske podpore skupine Združene liste v vladi dr. Janeza Drnovška.

954 Krašovec in Krpič, Naj ostanem ali grem?, str. 242–243; Šetinc Pašek, *Od kompromisa do poslanstva*.

955 Bardi in Mair, »The Parameters of Party System«, str. 159.

956 Fink-Hafner, *Politične stranke*, str. 16–17.

957 Krašovec in Krpič, Naj ostanem ali grem?, str. 236; Gašparič, *Državni zbor*, str. 58.

958 Vasle, Dr. Janez Drnovšek sestavi novo vlado, str. 1–2; Šetinc Pašek, *Pozabljena umetnost vladanja*.

položaja v mednarodni politiki in ustvarjanju notranjepolitičnega ravnovesja.⁹⁵⁹ Njegovemu vladnemu programu so ostro oporekali Marjan Podobnik, Janez Podobnik, Žarko Pregelj in Franc Zagožen (Slovenska ljudska stranka), češ da je preveč splošen in mnogo premalo oprijemljiv, ter kritizirali odnos nastajajoče Drnovškove vlade do kmetijstva.⁹⁶⁰ Na položaje ministrov so bili s 60 glasovi za in 25 proti potrjeni: Jožica Puhar (ZL), ministrica za delo, družino in socialne zadeve; dr. Davorin Kračun (LDS), minister za ekonomske odnose in razvoj; mag. Mitja Gaspari (LDS), minister za finance; dr. Maks Tajnikar (ZL), minister za gospodarske dejavnosti; dr. Jože Osterc (SKD), minister za kmetijstvo in gozdarstvo; Sergej Pelhan (ZL), minister za kulturo; Ivan Bizjak (SKD), minister za notranje zadeve; Janez Janša (SDSS), minister za obrambo; Miha Jazbinšek (LDS), minister za okolje in prostor; Miha Kozinc (LDS), minister za pravosodje; Igor Umek (SKD), minister za promet in zveze; dr. Slavko Gaber (LDS), minister za šolstvo in šport; dr. Božidar Voljč (Zeleni), minister za zdravstvo; dr. Rado Bohinc (ZL), minister za znanost in tehnologijo; Lojze Peterle (SKD), minister za zunanje zadeve.⁹⁶¹

Velika koalicija, ki je uspela Drnovšku, je povečala cono njegove in strankine politične varnosti. V javnosti je utrdila njegovo podobo politika, ki je zmožen presegati strankarska nasprotja in delati v dobro države. Ko je vlada začela delovati, se je Drnovšek znotraj nje distanciral od svoje stranke. Iskal je možnosti delovanja izven strankarskega in proceduralnega okvira (npr. pri iskanju skupnega jezika z Rimokatoliško cerkvijo pri vprašanju verouka kot predmeta v osnovni šoli), kar je v LDS povzročilo nemalo slabe volje.⁹⁶²

USTANOVNI KONGRES LIBERALNE DEMOKRACIJE SLOVENIJE

Razmerje med strankami, ki se je ustvarilo v prvem mandatnem obdobju, je bilo zapleteno in nekonsistentno. Demokrati, sicer člani opozicije, so pri določenih vprašanjih podpirali vladajočo koalicijo, medtem ko so koalicijske stranke za medsebojno usklajevanje pod vodstvom Drnovška v svoje odločitve vlagale veliko truda.⁹⁶³ Pri glasovanju o zamrznitvi plač in v podobnih položajih so trenja v strankah opazili politični komentatorji ter napovedali čas večjih pretresov znotraj strank, saj so te veliko manj homogene in trdne, kot se zdi na prvi pogled.⁹⁶⁴ Drnovškovo vodenje gospodarske sanacije je v letu 1993 uživalo

959 DZ RS, 2. redna seja, 12. 1. 1993.

960 Prav tam.

961 DZ RS, 3. redna seja, 25. 1. 1993.

962 Šetinc Pašek, *Od kompromisa do poslanstva*.

963 Gašparič, *Državni zbor*, str. 64.

964 Taškar, *Navidezna trdnost*, str. 1.

razmeroma veliko javno podporo. Pri predstavljanju posameznih odločitev vlade je javnosti jasno pokazal, kaj državo čaka, še prej pa skušal pridobiti na svojo stran stroko in si tako okrepiti ugled.⁹⁶⁵

Drnovšek je s spretnim kadrovanjem iz tedna v teden utrjeval svoj politični položaj. Njegovo podeljevanje služb je krepilo položaj stranke, ki se je včasih čutila kot zgolj njegova podaljšana roka, in ne partner pri odločanju, ter posledično njegov osebni položaj. Območje delovanja LDS je bilo torej sestavljeno iz stranke same ter iz dometa njene moči. Organizacijski kanali, po katerih je stranka širila svoj vpliv, so bili ključni položaji v gospodarstvu, javnih institucijah in upravi, kar stranki uspe le, če ima trdno osrednje vodstvo ter zadostno širino podpore med svojim članstvom in podporniki (potencialnimi volivci).⁹⁶⁶ LDS je izpolnjevala oba pogoja. Drnovšek pomembnih položajev ni zaupal le svojim strankarskim zaveznikom, temveč je za mnoge službe izbral formalno strankarsko nenavezane ljudi, strokovnjake, ki so sestavljali »nekakšno vzporedno Drnovškovo vlado v formalno koalicijski vladi«.⁹⁶⁷

Svojo politično moč je Drnovšek še povečal 12. marca 1994, ko se je na Bledu v Festivalni dvorani odvil združitevni kongres štirih strank. Liberalno demokratska stranka se je z Demokratsko stranko, Socialistično stranko in Zelenimi – Ekološko socialno stranko združila v Liberalno demokracijo Slovenije, katere predsednik je postal Drnovšek. Odločitev strank za združitev je v veliki meri razjasnila in utrdila razmerja med političnimi strankami.⁹⁶⁸ Cilj združitve je bilo zmanjševanje števila napetosti, kjer te niso bile utemeljene v programu strank, temveč bolj v osebnih rivalstvih, in s tem okrepitev slovenske politične sredine. Ob nastanku nove LDS Drnovšek ni predvidel konkretnjših programskih sprememb, pač pa je napovedal »neko novo kvaliteto v združevanju potencialov, v združevanju različnih izkušenj, ki jih imamo. To je za Slovenijo nekaj novega, saj smo bili do sedaj le bolj razdrobljeni in smo tekmovali med sabo.«⁹⁶⁹

Kongres je potekal brez večjih pretresov. Vse štiri stranke, ki so bile v postopku združevanja, so svoje cilje predčasno uskladile in potrdile na ločenih kongresih. Združitvene dokumente in bodoči statut so 10. marca potrdili Zeleni in Socialistična stranka, dan kasneje Demokrati in LDS.⁹⁷⁰ Pri tem je bilo največ zapletov pri Demokratih, kjer sta se poslanka Danica Simšič in poslanec Tone Peršak odločila, da ne vstopita v novo stranko. Svojo odločitev sta utemeljila z dvomom v pozitivne učinke takšnega združevanja. Z njim naj bi v slovenskem

965 Križnik, Na krilih stroke, str. 1; DZ RS, 6. redna seja, 25. 3. 1993.

966 Sartori, Party Types, str. 9–10.

967 Vasle, LDS in delitev oblasti, str. 2.

968 Gašparič, *Državni zbor*, str. 64.

969 Šetinc Pašek, *Pozabljena umetnost vladanja*.

970 Pušenjak, Dve stranki bosta potrdili dokumente, str. 2.

političnem prostoru nastale tri premočne stranke (SKD, SDSS in nova LDS), ki bi vse tri bile članice vladajoče koalicije.⁹⁷¹ Prav slednje je seveda bil namen kongresa. Glede na to, da se je Drnovšek za združitev pogodil s strankami, ki niso bile članice prvotne koalicijske zasedbe, je svoje sodelovanje uspešno razširil na nove stranke. Če parafraziramo komentarje medijev iz časa sestavljanja koalicije, je Drnovšku takrat z združitvenim kongresom uspelo ustvariti veliko stranko.

Javnost je bila združitvi strank naklonjena. V *Delovi* anketi marca 1994 je pri odgovorih na potencialno vprašanje – »Če bi bile jutri volitve, katero od sedanjih parlamentarnih strank bi volili?« – Drnovškova Liberalno demokratska stranka dobila dobrih 20 odstotkov glasov (z dobrimi 5 odstotki sta drugo in tretje mesto zavzeli koalicijski SKD in ZL). Hkrati so ljudje odgovarjali, da bi na volitvah raje glasovali za novo, združeno LDS (z da je odgovorilo 32,5 odstotka vprašanih) kot za morebitno združeno desnosredinsko stranko (24, 6 odstotka vprašanih je odgovorilo pritrdilno).⁹⁷²

Kongres morda ni prinesel neposrednih sprememb v koaliciji, je pa bistveno spremenil politična razmerja. Drnovšek je postal vodja stranke, ki je po novem imela v parlamentu kar tretjinski delež. Med strankami se je pojavljalo vprašanje, ali gre pri kongresu za njihovo enakopravno združevanje ali za pridruževanje obstoječi LDS. Kljub temu da je vodilno vlogo v novi stranki obdržal Drnovšek, so vse štiri stranke znotraj nove LDS ohranile nekaj avtonomije. Obdržale so svoje ločene poslanske klube.⁹⁷³ Štiri podpredsedniške položaje so zasedli po en član vsake stranke: Igor Bavčar, Peter Tancig, Viktor Žakelj in Vika Potočnik. Dejstvo, da je položaj četrtega podpredsednika zasedla predstavica prvotne LDS, je poudarilo Drnovškov nadstrankarski značaj, ki so mu ga očitali tudi v preteklih letih. Vsak izmed podpredsednikov stranke je dobil tudi svoje področje delovanja. Bavčar je postal odgovoren za organizacijske in kadrovske zadeve, Tancig za razvojno-strateška vprašanja, Žakelj za socialno politiko ter Potočnik za manjšine in civilno družbo. Položaj generalnega sekretarja je zavzel Gregor Golobič, eden izmed vodilnih ustvarjalcev nove stranke, medtem ko je Jožef Školč postal koordinator med štirimi poslanskimi skupinami nove LDS. Dimitrij Rupel je prevzel položaj predsednika sveta stranke, Borut Šuklje pa položaj podpredsednika sveta stranke.⁹⁷⁴ Znotraj stranke so ustanovili poseben Ekološki forum, ki je nudil prostor ustvarjanju zelene politike. Njegov predsednik je postal Dušan Plut, podpredsednik Jože Lenič, sekretar pa Božidar Flajšman.⁹⁷⁵

971 Žerdin, Kongres kongresov, str. 18–29.

972 *Delo*, 36, št. 53, 5. 3. 1994, str. 2, Anketa Dela: javnost se ne boji za dr. Drnovška.

973 Vodušek in Pušenjak, Kritični trenutki združevanja štirih strank, str. 2.

974 Pušenjak, Združevanje sredine, str. 2.

975 Pušenjak, Prva prava stranka postsocializma?, str. 2; Zajec, Za usodo ‚zelenosti‘ se po združitvi ni bati!, str. 2.

Kot je dogajanje komentiral neuradni ideolog stranke, Slavoj Žižek, je s tem nastala »preprosto prva normalna stranka postsocializma«. ⁹⁷⁶ Nastanek nove LDS je označil za zaključno točko intenzivne demokratizacije, kot cezuro s preteklostjo, ne kot kontinuiteto: »Preteklost mora umreti dvakrat, če naj do nje zavzamemo distanco in če naj postane del tradicije: najprej mora izgubiti v politični realnosti, kar se je zgodilo s prehodom v demokracijo, nato pa morajo umreti še njeni posmrtni duhovi, preteklost mora umreti kot podzemsko vrenje neporavnanih računov, ki nas še naprej določajo.« ⁹⁷⁷ Žižek, ki je tako komentiral združitveni kongres, je k svoji izjavi dodal, da je stranka odrasla, kar kaže s tem, da je sposobna presegati osebne zamere in stara razmerja. ⁹⁷⁸ Je želel s svojim komentarjem poudariti strankino zazrtost v postsocialistično, torej evropsko, liberalno prihodnost? LDS, ki je po blejskem kongresu združevala štiri prvotne politične stranke, se ni želela postaviti na stran preteklih političnih akterjev: po eni strani je ‚odrasla‘ in se s tem otresla stika z Zvezo komunistov, po drugi strani pa ni nastopila kot nasprotnica (tedaj že reformirane) Zveze komunistov. Svoj program je stranka zastavila izrazito glede na svoje politične cilje, in ne glede na odnos do preteklosti.

Strankarsko združevanje, ki se je dogajalo izven okvira koalicijskega vodenja države, je teklo hkrati z naraščajočimi napetostmi med vlado (ministrom za obrambo Janezom Janšo) in predsednikom države, Milanom Kučanom. Nesoglasja glede sprejemanja obrambnega proračuna in zakona o obrambi so kmalu okupirala slovenski javnost in politiko. ⁹⁷⁹

RAZPADANJE KOALICIJE IN VOLITVE 1996

Spor, ki je na področju vprašanja o pristojnosti nad slovenskimi obrambnimi silami tlel že kakšno leto dni, ⁹⁸⁰ je vrh dosegel z afero Depala vas 21. marca 1994. Afera, ki do današnjih dni ni dobila svojega epiloga, je bistveno pripomogla k rušenju notranje stabilnosti vladne koalicije. ⁹⁸¹ Zaradi Janševe objektivne odgovornosti je Drnovšek posledično predlagal njegovo razrešitev s položaja obrambnega ministra, pri čemer se je skliceval na dejstvo, da so varnostni organi ministrstva za obrambo posegli v civilno sfero. Odločitev za razrešitev ministra je bila problematična tudi zato, ker bi poteza lahko izzvenela kot politično motivirano

⁹⁷⁶ SI AS 2111, t. e. 54, p. e. II/10/3, Liberalna demokracija Slovenije. *Volitve v Državni zbor 1996*.

⁹⁷⁷ SI AS 2111, t. e. 54, p. e. II/10/3, Liberalna demokracija Slovenije. Programski dokumenti. Sprejeto na združitvenem kongresu Liberalne demokracije Slovenije 12. marca 1994 na Bledu.

⁹⁷⁸ Žerdin, Kongres kongresov, str. 19.

⁹⁷⁹ Gašparič, *Državni zbor*, str. 65.

⁹⁸⁰ Pečauer, Dopisovanje Milan Kučan – Janez Janša, str. 2.

⁹⁸¹ Kustec Lipicer, Od strankokracije do novega razvojnega modela države, str. 43.

dejanje, kot obračun levece, ki jo je simboliziral predsednik države Milan Kučan, z desnico, ki jo pooseblja Janša. Zavedal se je zapletenosti položaja in dolgo tehtal svojo odločitev o pobudi za Janševo razrešitev.⁹⁸² Drobljenje koalicije Drnovšku ni bilo v interesu, saj je za doseganje zastavljenih ciljev (vstopa Slovenije v Evropsko unijo in zvezo NATO) potreboval čim širše politično zavezništvo.⁹⁸³ Razprava, ki je sledila Drnovškovemu predlogu za razrešitev Janše, je bila netipična. Predlogu, ki bi potencialno oslabil sestavo koalicije, je nenavadno oporekala opozicija. Poslanci so naslavljali obsežne teme o slovenski demokraciji in političnem pozicioniranju na osi levo-desno. Na seji državnega zbora 28. marca 1994 je bil Janša razrešen z ministrskega položaja, zaradi česar je iz koalicije izstopila SDSS. Položaj obrambnega ministra je prevzel Jelko Kacin.⁹⁸⁴

Jesen 1994 je prinesla nov spor znotraj koalicije. Zunanji minister Peterle je 10. oktobra 1994 pri pogajanjih z Italijo dosegel dogovor o odškodnini za optante, ki so po drugi svetovni vojni zapustili Jugoslavijo. Doseženi Oglejski sporazum naj bi odpravil blokado Italije pri vstopanju Slovenije v Evropsko unijo. Za uresničitev tega sporazuma bi bilo nujno spreminjanje slovenske ustave in notranje zakonodaje. Sporazum se je zato za vlado in Drnovška izkazal kot nesprejemljiv. Peterle je 1. novembra 1994 odstopil z ministrskega položaja, ki ga je začasno prevzel Drnovšek sam.⁹⁸⁵ Iskanje primerne kandidata za novega zunanjega ministra se je razvleklo v zimo. Končno je 26. januarja 1995 položaj zasedel Zoran Thaler.⁹⁸⁶

Zaradi Oglejskega sporazuma sta bila Drnovšek kot predsednik vlade in Kacin kot aktualni obrambni minister v parlamentu 19. januarja 1995 deležna ustavne obtožbe:

»kljub temu, da Vlada Republike Slovenije /.../ te izjave ni potrdila in da je iz 6. točke kronologije pogajanj z Italijo možno razbrati, da je minister Peterle ravnal v nasprotju s stališči slovenske Vlade, ostaja temeljna in dokončna odgovornost za nastali skrajno slab mednarodni politični položaj in veliko mednarodno-politično in diplomatsko škodo ugledu Republike Slovenije predvsem na strani Vlade Republike Slovenije. Na podlagi prvega odstavka 114. člena ustave Republike Slovenije nosi glavno odgovornost ravno njen predsednik, dr. Janez Drnovšek.«⁹⁸⁷

Drnovška so pri glasovanju poleg lastne stranke podprli Zeleni, poslanska skupina Demokratov je ostala neodločena, zato so njeni poslanci glasovali

982 Tako so v intervjujih izrazili nekateri Drnovškovi tedanji sodelavci. – Šetinc Pašek, *Pozabljena umetnost vladanja*.

983 Gašparič, *Državni zbor*, str. 65–66.

984 Prav tam, str. 66; DZ RS, 6. izredna seja, 28. 3. 1994.

985 *Slovenski almanah* '95, str. 89.

986 *Slovenski almanah* '96, str. 71.

987 DZ RS, 28. redna seja, 19. 1. 1995.

neusklajeno. Ustavno obtožbo sta podprli SLS in SDSS. Ostale stranke niso izrazile svojega mnenja. Malo pred peto uro popoldne je glasovanje o ustavni obtožbi prineslo dokončen rezultat: 56 poslancev je obtožbo zavrnilo, 17 jo je potrdilo.⁹⁸⁸ Naslednji dan je v parlamentu potekala podobna razprava, le da tokrat o ustavni obtožbi proti Kacinu. V njegovem primeru je obtožbo zavrnilo 43 poslancev, 40 ji je pritrdilo.⁹⁸⁹

Razmerje med strankami je maja in aprila tega leta zaostri razprava o obeleženju 50. obletnice konca druge svetovne vojne. Obeležnje je bilo sestavljeno iz slovesnosti v Cankarjevem domu in slavnostne seje parlamenta. Zaradi nestrinjanja z obeleženjem obletnice so SDSS, SLS in SKD bojkotirale slovesnost in slavnostno sejo, udeležile pa so se maše (na kateri so bile seveda odsotne ostale stranke). Čeprav je bila SKD članica koalicije, ostali dve stranki pa sta delovali v opoziciji, so vse tri svoje delovanje usklajevale tudi jeseni 1995, ko so v državnem zboru bojkotirale glasovanje o noveli zakona o sanaciji mariborskega podjetja Tam. Ravno zapleti glede sanacije Tama so pripeljali do razrešitve ministra za gospodarstvo Maksa Tajnikarja 10. januarja 1996. Skupaj z njim se je iz koalicije poslovila tudi ZL.

Kljub težavni drugi polovici mandatnega obdobja se je podpora LDS pokazala pri glasovanju na državnozborskih volitvah novembra 1996. Na njih je stranka dosegla 27 odstotkov glasov. Drugo mesto je zasedla SLS z dobrimi 19 odstotki, tretje SDS s 16 odstotki.⁹⁹⁰ Glede na rezultate kaže, da so volivci uspehe preteklega mandatnega obdobja pripisali LDS, medtem ko so koalicijske stranke prvotne opozicije na volitvah dosegle razmeroma nizko število glasov (SKD in ZL obe po 9 odstotkov, Zeleni slaba 2 odstotka). Z volitvami leta 1996 se je LDS utrdila na položaju najmočnejše stranke.⁹⁹¹

---

988 Prav tam.

989 DZ RS, 28. redna seja, 20. 1. 1995.

990 *Volitve v državni zbor 1996*.

991 Gašparič, *Državni zbor*, str. 72–73.